

Становище на Обществения съвет към Централната изборителна комисия за началото на подготовката на избори в условията на COVID епидемията

5 януари 2021 г.

През изминалата година бяха проведени близо 100 национални или местни избори по света, от които 29 в Европа¹, в ситуацията на продължаваща епидемична криза.

Общественият съвет към Централната изборителна комисия проучва практиките в редица страни. Общият извод е, че провеждането на избори в такива условия е възможно, но изисква внимателно планиране според натрупания опит при приемането на адекватни мерки за безопасност.

Общественият съвет (ОС) настоява Централната изборителна комисия (ЦИК) и отговорните държавни органи да информират гражданите, че са започнали работа по предстоящите избори при очакваната за пролетта на 2021 г. продължаваща COVID криза. Такава спешност е наложителна, не само защото съответните решения ще изискват време, човешки и материални ресурси за прилагането им; време ще е нужно и за спечелване на доверието на политическите субекти и на изборителите, че правата им ще бъдат гарантирани, а участието в процеса - в разумна степен безопасно, в т.ч. и за членовете на секционните изборителни комисии (СИК).

По много от въпросите в това становище желаните цели ще могат да бъдат постигнати чрез решения на ЦИК и допълнителни усилия на администрацията, докато някои мерки биха изисквали законодателни промени.

Провеждане на максимален брой дейности онлайн. ОС препоръчва на ЦИК да проведе системен анализ на дейностите в изборния календар и да минимизира необходимостта от физически контакт между хора, както и на хора с материали – като се започне от възможността за онлайн заседания на районните изборителни комисии (РИК), през процесите на регистрация на партии, коалиции и кандидати до разширяване и подобряване на дистанционното обучение на СИК. Да се тестват платформи и приложения, които да станат доказано функционални преди сроковете за провеждане на дадена дейност. Съвсем безпроблемно е подаването на документите за регистрация на организации, наблюдатели на изборите, а също и на техните акредитирани наблюдатели, да става изцяло по електронен път (напр. сканирани документи).

Безопасност в местата за гласуване. В специализираните сайтове вече е налице богата информация за мерките, приложени в няколко десетки държави, провели избори от пролетта на 2020 г. до момента. ОС ще помогне на ЦИК в събирането на сведения и в анализа на чуждестранния опит и изпраща на Комисията заедно с това становище първите работни материали. Сред използваните по света мерки са личните средства за защита (маски, ръкавици, защитни екрани, дезинфектанти) за членовете на СИК, а също като препоръчителни или задължителни за гласуващите; контролът върху реда на чакащите пред секцията, върху броя на хората в изборното помещение или в сградата; периодична дезинфекция на често докосваните повърхности, проветряване на помещенията, и т.н.

¹ Сред държавите провели избори, може да се посочат, неизчерпателно - в Европа - Франция, Полша, Сърбия, Хърватска, Северна Македония, Румъния, Германия, по света - САЩ, Южна Корея, Сингапур, Израел, Монголия, Мали, Бурунди и др.

Гласуване на поставените под карантина / в самоизолация. Мнението на изборните експерти в прегледаните от ОС материали е, че участието на тази категория избиратели не може да бъде отменено или неразумно ограничено без това да е в ущърб на легитимността на процеса. Сред достъпните на ОС данни е използването на подвижна избирателна кутия за тези граждани в Хърватска, Северна Македония, Румъния, Чехия, Руската федерация, Италия, Босна и Херцеговина и Швейцария - при съответни мерки за защита. Разпоредбите на Изборния кодекс в България за лицата с „трайни увреждания“ с право да бъдат посетени от мобилна СИК, могат да се тълкуват разширително или да се променят с изрично споменаване на засегнатите от епидемията.

ОС разработи предложение за провеждане на **ограничен пилотен проект за гласуване по пощата в няколко „консулски избирателни окръга“ в Западна Европа**, където отварянето на секции вероятно няма да бъде позволено от съответните власти или придвижването до такива секции ще е невъзможно за въпросната категория избиратели. Предложението ще бъде предоставено на Народното събрание при евентуално "отваряне" на Изборния кодекс в предстоящите седмици.

Попълване съставите на СИК. Неявяването на предложени от политическите субекти и съответно назначени членове на секционни комисии е типичен проблем в дните за гласуване в България, който може да се изостри заради нежелание за работа в местата за гласуване, каквото вече е забелязано в някои развити държави по света.

Предлагаме РИК, които назначават СИК, да подготвят списъци от резервни членове извън предложенията на партиите и коалициите въз основа на прозрачна селекция (евентуално конкурс) по критерии като образование, предишен опит в изборната администрация, заявена готовност да работят в рамките на избирателния район (или общината си). Те следва да получат възнаграждение за участие в обучението на СИК и, ако бъдат при необходимост включени в изборния ден, пълното възнаграждение за членовете на СИК, което да бъде увеличено съответно на поеманите рискове и отговорности.

Предизборна кампания. Много от изборите през 2020 г. са проведени при ограничения за броя на хората, които могат да се събират на открито или на закрито, което е увеличило значението на достъпа на политическите сили до електронните и социалните медии. В българската практика са изпробвани различни решения в тази област, които могат да се преразгледат при необходимост.

Права на наблюдатели, застъпници и други при отваряне на избирателните кутии и установяване на резултатите от гласуването. Изборният кодекс изисква гарантирането от СИК на правата на наблюдатели, застъпници и други категории лица, които имат право да присъстват в изборното помещение на всички етапи от изборния процес. Особено важно е ЦИК да определи правила, които, в условията на COVID епидемия и при спазване на определената от здравните власти дистанция СИК, ще осигурят пряка видимост на тези лица при отваряне на избирателните кутии и установяване на резултатите от гласуването. За да се гарантира прозрачност на изборния процес, ОС ще предложи на законодателя да предвиди възможност за заснемане и излъчване в реално време на преброяването на бюлетините и установяване на резултатите от гласуването, за да може процесът да се наблюдава безопасно от всички заинтересовани лица, които имат право на това по ИК.

Относно **машинното гласуване (МГ)**, в прегледаните от ОС информационни източници, включително посветените на алтернативни методи за гласуване, няма сведения МГ да създава епидемични рискове, по-сериозни от гласуването с хартиени бюлетини и които да не могат да

бъдат управлявани и минимизирани. В случай, че законодателят разглежда промени в Изборния кодекс, ОС смята, че текстовете относно преброяването в СИК на разписките, отпечатвани от машината, въведени с последните промени, са неясни, евентуално неработещи и би следвало да се обсъдят отново. Вместо системно броене в СИК, което ще доведе до ненужно удължаване на обработката на резултатите и допълнителен допир до материали, минали през ръцете на избирателите, вероятно по-удачно е да се отчита резултатът с разпечатания от машината протокол, като се предвиди контролно броене в РИК на извадка на случаен принцип, каквото ОС вече е предлагал.

Информационна кампания. Едва ли е нужно да се доказва необходимостта, сочена от международни експерти, правителствата и националните органи за провеждане на избори навреме да разясняват мерките, предприети в отговор на пандемията. В материали, прегледани от ОС, се споменават консервативните нагласи на мнозинства от избиратели в различни страни, тоест предпочитанието да се гласува по обичайните начини; съмненията в добрата воля на политици и администратори при ширенето на фалшиви новини и конспиративни теории. Обстоятелството, че не може да има изборни правила в условията на пандемия, от които всички да са доволни и същевременно – в достатъчна степен предпазени от зараза, налага по-високи нива на решителност и отговорност от страна на изборната и държавната администрация.

Край на документа